

Wiion ’’journalismikäsitteestä’’ ja vähän muustakin

Tarmo Malmberg on kirjassaan journalismikritiikistä uhrannut päätkän allekirjoittaneenkin ajatuksille. Olen tottunut "Tampereen koulu-kunnan" taholta yleensä kahdenlaisen kohteluun: täydelliseen vaike-nemiseen tai asennepohjaisiin arvos-teluihin. Malmberg muodostaa vir-kistävän poikkeuksen. Hän on yrit-tänyt paneutua kirjoituksiini ja löytää niiden olennaista sisältöä. On hänen tarkastelunsa ainakin vas-tauksen arvoinen.

Minulla on kuitenkin yhtä ja toista huomautettavaa. Vakavin huomautus koskee lähteitten valin-taa. Jostakin syystä hän tarkastelee vain oppikirjaani **Viestinnän perus-teet**, joka ei edes "journalismikritii-kin" osalta ole alkuperäislähde in-formaatio- ja viestintäkäsityksistäni puhumattakaan. Suomi on pieni maa; me olemme tavanneet toi-semme eikä puhelu Tampereelta kovin paljon maksa. Lähteet olisi voinut tarkistaa.

Ymmärrettävyytustekijänä yritän elää oppieni mukaisesti. Määritän etukäteen mahdollisen yleisöni ja kirjoitan sen mukaisesti. **Viestinnän perusteet** on tarkoitettu yleiseksi viestinnän oppikirjaksi opisto- ja korkeakoulutasoille. Näin sitä käy-

tetäänkin. Tämän opetustarkoitteen tavoittaminen on edellyttänyt yksinkertaistuksia ja oikoteitä.

Lähden opetuksessa tavallisesti kokonaisuudesta osiin, niin myös **Viestinnän perusteissa**. Siten TM:n kirjassani näkemä rakenteellinen epäloogisuus ei sitä ole. Päinvastoin se on looginen seuraus pedagogisesta näkemyksestäni: ensin on selitettävä ihmisen käyttäytymisen fysiologiset ja psykologiset edellytykset, sitten vasta voi puhua viestinnästä.

Oppikirjan käyttäminen lähteenä on johtanut useimpiin niistä puut-teista, jotka näen TM:n minua koskevassa tarkastelussa. Informaatio- ja viestintäteoreettiset alkuperäis-lähteet olisivat olleet: **Yleisö ja Yleisradio** (1971); **Systems of in-formation, communication and or-ganization** (1975) ja ennenkaikkea **Information and communication: a conceptual analysis** (1981).

Järjestelmämallien lähteenä edellisten lisäksi ovat ennenkaikkea Fjaestad & Nowak & Wiio & Åberg **Joukkoviestimet ja yritys** (1975) sekä uusimpana **The mass media role in the Western world** Martinin ja Chaudharyn teoksessa **Comparative mass media systems** (1983).

TM sanoo itsekin (s. 77): "Epäi-

lemättä on kyse oppikirjamaisuuden omista rajoituksista." Näin on, mutta TM selostaa teoreettisia näkemysinä yleisemminkin tämän kirjan perusteella, jolloin lopputulos on vähintään puutteellinen, osittain täysin vääräkin.

Viestinnän määritelmä

Tyypillinen esimerkki on TM:n viittaus viestinnän määritelmääni ko. kirjassa: "tietojen vaihtona ihmisten kesken": Se ei ole minun määritelmäni, vaan eräänlainen opetuksellinen "työkalu" ja kansainvälinen yleismääritelmä, jonka löytää melkein mistä oppaasta hyvänsä. Määritelmänä se on puutteellinen yksinkertaistus, jota peruskurssivaiheessa käytän pahasti irvistäen.

Minun määritelmäni on esitetty ensimmäisen kerran kirjassa **Yleisö ja Yleisradio** (1971, 103) ja toistettu **Viestinnän perusteissa** sivulla 105: "Viestinnällä tarkoitetaan selaista järjestelmää, jossa yhden ohjausjärjestelmän tuotosinformaatio siirtyy energian välityksellä toisen järjestelmän ohjausjärjestelmään ja aiheuttaa informaationkäsittelytapahtuman." Ei siis puhuta enempää ihmisistä kuin tiedon siirrosta-kaan.

En ole koskaan uskonut auktoriteetteihin. Olen usein eri mieltä myös itseni kanssa. Niinpä informaatio- ja viestintämallini ovat jatkuvassa kehitystilassa ja uusinta (toivottavasti ei viimeistä) käsitystäni edustaa kirjaseeni vuodelta 1981, jossa on seuraava viestinnän määritelmä (s. 48):

"A communication system is any combination of two or more information systems. Communication is the work process of a communication system in which signals from any of the information systems create 'information' in

any of the other information systems."

Samassa yhteydessä arvostelen viestinnän määritelmiä, jotka rajoittuvat ihmiseen tai vaikkapa elolliseen olentoon sinänsä. Jos kaksi robottia tai tietokonetta täyttää em. ehdot, niin minulle kyseessä on viestintä.

TM:n arvio, että minulla viestintä aina palautuisi keskinäisviestintään ja että "toinen on subjektille kuitenkin vain ympäristötekijä", on väärä. Se perustuu järjestelmälliseen väärinymmärrykseen.

Viestintä**järjestelmä** on aina informaatiojärjestelmien **yhdistelmä** eikä osia voi erottaa toisistaan. Jos ne erotetaan, ei kyseessä enää ole tuo järjestelmä eikä määritelmän ehtoja ole täytetty!

Näen ikkunastani meren. Se ei ole kuitenkaan viestintää, koska merellä ei tietääkseni ole ohjausjärjestelmää. Kuulen myös lintujen laulua. Se on viestintää, koska linnuilla on ohjausjärjestelmät. Kun en ole erityinen linnunlaulun tuntija, ei tämän viestinnän merkitysisältö (eli **eidosis**, ks. 1981, s. 36) ole erityisen suuri.

TM selittää, että minulle sisäisviestintä on looginen sen vuoksi, että kaikki viestintä palautuu sisäisviestinnäksi. Väärin ja katso edellä. Sisäisviestintä on minulle sisäisviestintää siksi, että ihmisellä on useita sisäisiä ohjausjärjestelmiä (esim. vasen ja oikea aivolohko; pika- ja kesto- ja muisti jne.), jotka aiheuttavat keskinäisiä informaatiotapahtumia.

Jos voitaisiin todistaa, että ihmisellä on vain yksi sisäinen ohjausjärjestelmä, olisi sisäisviestintä määritelmällinen mahdottomuus. Eli TM:n väite, että **viestintäkäsitykseni** on "monodinen" on ehdoton virhe. Se saattaa pitää erikoistapauksena paikkansa **infor-**

maatiomalliini nähden, mutta se on eri asia.

Tästä TM:n virhetulkinnasta seuraa, että muultakin informaatio- ja viestintämallejani koskevilta pohdinnoilta putoaa pohja pois.

"Tamperealaisille" on ilmeisesti ollut kovin vaikea ymmärtää tai hyväksyä(?) sitä, että pyrin informaatio- ja viestintämalleillani selittämään näitä käsitteitä hyvin abstraktisella perustasolla.

Fysiikassa tarkastelutasoani voitaisiin verrata esim. ydinfysiikan kvarkkiteoriaan (tarkastelutasonsa puolesta). Mallillani on hyvin vähän tekemistä informaation tai viestinnän käytön tai "tiedon" kanssa. Yhtä vähän kuin kvarkkiteorialla on tekemistä käytännön terveydenhoidon kanssa.

Ihanejournalismo

Malmberg yhdistää erään tutkimukseni minun journalismikäsittykseeni - jälleen mainitun oppikirjan perusteella. Käsittelyssä on monia virheitä.

Kaarle Nordenstrengin **Tiedotusopista** lienee alunpitäen peräisin väite, että tutkimuksessani EEC-uutisten esiintymisestä eräissä Suomen viestimissä olisi kyseessä jonkinlainen normatiivisen ihanneviestinnän etsintä. Missä olen niin sanonut?

Alkuperäislähteessä (Joukkoviestimet ja yritys, 1975, 232) sanon asiasta vain seuraavasti: "...muodostuu kuva, jonka mukaan selvästi objektiivisimmin tietoja välittävät Helsingin Sanomat (ensimmäinen tai toinen kaikilla mittaustavoilla), HBL ja TV1. Vähiten objektiivisa ovat Kansan Uutiset ja Suomen Uutiset. Muiden kohdalla on melkoista vaihtelua."

Ja s. 236: "Yleisesti ottaen suomalaiset joukkoviestimet noudat-

tavat varsin pitkälle uutistoiminnan objektiivisuuden vaatimusta. Muiden toimitteiden kohdalla kuitenkin viestinten taustanormit heijastuivat sisältöön, puoluelehtien kohdalla voimakkaastikin."

Malmberg siis jatkaa Nordenstrengin alkamaa myyttiä minun "ihanneviestimestäni". En ole missään sanonut, että kyseessä olisi mikään normatiivinen tavoite tai että Helsingin Sanomat olisi ihanneviestintä. TV1 oli kyseisessä tarkastelussa melkein yhtä avoin, ja senaikaista viestintäpoliittista keskustelua tuntevat muistanevat kriitikkinä Reporadion ohjelmia kohtaan. Olen muutaman sapeikkaan vastineen lähettänyt HS:llekin.

Ei missään mainituista julkaisuista ole sanaakaan "ihanejournalismista" tai ideaaliteoriasta. Kyseisissä lähteissä vain sanotaan, että näillä menetelmillä tutkien ja tätä mallia käyttäen eräät suomalaiset viestimet asettuvat kahden avoimuusulottuvuuden mukaisesti tähän järjestykseen mitattaessa Suomen EEC-sopimusta koskevien uutisten sisältöä Janis-Fadnerin tasapaino- indeksillä.

Alkuperäislähteestä ilmenee, että kyseinen mittaus tehtiin esimerkkinä siitä, miten samassa lähteessä esittämiäni objektiivisuuskriteerejä voidaan mitata. (Kriteerit puolestaan syntyivät kritiikkinä Hemänuksen objektiivisuuskäsityksiin.)

Puheenvuoroni mainitussa objektiivisuuskeskustelussa edustaa "journalismikäsittyksiäni", jos mikään. Objektiivisuuskriteerini eivät kumoudu siihen, että Hemänuksen muka "todistaa" niiden virheellisuuden.

Ja toisin kuin TM väittää en ole missään sanonut, että käyttämäni järjestelmäteoreettiset ulottuvuudet olisivat ainoita mahdollisia. Päivästoin, Martinin ja Chaudharyn

kirjassa (1983, kirjoitettu 1979 USA:ssa) olen kuvannut muita vastaavia nelikenttiä toisia mahdollisia ulottuvuuksia käyttäen.

Tässä erittelyssä kirjoitin (s. 91): "International media comparisons are often too simplified and biased in one way or another. They are often based on such dichotomies as 'free' and 'government controlled' media. First, one may argue that all media in all social systems are controlled. Controls differ only in degree and form. In one case it may be political control and, in another commercial control and in a third religious control. In the United States, government control is seen as inherently bad, but in Communist countries commercial control is seen as bad."

Ominta panostani viestinnän teoriassa edustaa ns. kontingenssi- eli sovitenäkemys, jonka alkulähde lienee viestinnän kohdalla. **Joukko- viestimet ja yritys** -teoksessa sanon siitä seuraavasti (s. 214):

"Soviteteorian ydinajatus viestintään sovellettuna (Wiio 1974) on se, ettei ole olemassa mitään

parasta mahdollista, kaikkiin tilanteisiin sopivaa viestintämenetelmää. Eri tilanteissa samoillakin järjestelmillä on erilaisia toimintarajoituksia, jotka sallivat erilaisia järjestelmän olotiloja. Viestintäjärjestelmän osatekijät on sovittava eri tilanteissa viestintään osallistuvien tarpeiden, sosiaalisen ja fyysikaalisen ympäristön asettamien mahdollisuuksien ja käytettävissä olevien voimavarojen mukaisiksi."

Loppuarvio

Malmbergin hyvästä pyrkimyksestä huolimatta hän iskee minun kohdallani olennaisella tavalla harhaan. En voi välttyä vaikutelmalta, että hänellä on ollut ennakkokäsitys siitä, minkälaisen minun "journalismikäsitykseni" pitäisi olla ja hän on kerännyt todistusaineiston sen osoittamiseksi. Tulos on minulle tuntematon.

Jos olisi kyseessä väitöskirjatyö ja olisin vastaväittäjä, pitäisin virhettä kohtalokkaana. Lähteiden puutteellisen valinnan kohdalla voidaan jopa puhua normaalien tieteen pelisääntöjen rikkomisesta.